

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

LIBRA

ЗБІРКА НАУКОВИХ ПРАЦЬ
ЦЕНТРУ АНТИКОЗНАВСТВА ТА МЕДИЄВІСТИКИ

Випуск VI

до 40-річчя науково-педагогічної діяльності

І. В. Немченко

Одеса
ОНУ
2022

УДК 94(100)“-04/17”(08)
L53

Рецензенти:

С. Б. Сорочан – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

В. М. Хмарський – доктор історичних наук, професор кафедри історії України Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Наукові редактори **О. М. Луговий та В. В. Чепіженко**

Рекомендовано до друку Вченою радою
факультету історії та філософії ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол №1 від 9.09.2022

L53 **Libra**: збірка наукових праць Центру антикознавства та медієвістики ОНУ імені І. І. Мечникова / під ред. О. М. Лугового та В. В. Чепіженка. Вип. VI. – Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. 2022. – 172 с.
ISBN 978-617-689-545-9

У шостому випуску збірки «Libra» представлено результати наукових досліджень співробітників та друзів Центру антикознавства та медієвістики, Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, присвячені різним аспектам історії Європи від античності до раннього модерного часу.

УДК 94(100)“-04/17”(08)

ISBN 978-617-689-545-9

© Центр антикознавства та
медієвістики ОНУ імені І.І. Мечникова

А. Ю. Прохорова, П. М. Тоцький

ЖІНКА НА ТРОНІ: КРИТИЧНА ВІЗІЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ПРОТЕСТАНТСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ

Постать жінки як правлячого монарха та провідної фігури в політичному житті країн Західної Європи доби Ренесансу завжди викликала великий інтерес як у сучасників, так і наступної генерації істориків світу. Не була в цьому сенсі винятком і Велика Британія, яка дала світові в цей час кілька класичних зразків королеви-політика.

Певний інтерес для нас – сучасних істориків – в плані вивчення тендерних проблем становлять погляди щодо жіночого правління англійських протестантів-тираноборців XVI століття. У фокусі їхньої уваги постали жінки-монархи вказаної доби, і в першу чергу Марія та Єлизавета Тодор.

Слід констатувати, що ця проблема не знайшла ще свого докладного висвітлення на сторінках вітчизняної історіографії. Можна зазначити, що в цілому погляди вказаних англійських авторів по проблемам тендера досить своєрідно відбивають муки народження нового юридичного світогляду в його ренесансному вияві, який в умовах раннього капіталізму йшов на зміну теологічним формам світосприйняття. Залишаючись, як ми побачимо це нижче, на терені багатьох старих середньовічних анти феміністичних забобонів. Такі корифеї англійського протестантизму як Д. Нокс, К. Гудмен, Д. Понет, дали все ж в своїх етико-філософських постулатах і деякі елементи нового.

З плином часу вони повинні були в дусі нових віянь ренесансного індивідуалізму міняти деякі свої погляди стосовно оцінки ролі жінки в процесі соціальної та політичної самореалізації. Такі ідейні та ідеологічні коливання протестантських політичних публіцистів мають цілком обумовлене соціальне підґрунтя. Процес розвитку капіталізму в Англії так ч інакше впливав і на деяку зміну статусу жінки як суб'єкта соціальної дії. Її роль стає більш вагомю в сферах виробництва, культурного та релігійного життя.

Одна з ознак епохи англійського ренесансу – жінка, яка читає біблію. Підвищення ролі тендерного чинника досить рельєфно відбито у творчості великого Шекспіра (драми

«Макбет», «Король Лір»). З другого боку не варто все-таки перебільшувати розвиток гендеру в XVII ст. Англія не знає ще, наприклад, жіночого руху. Проте деякі ознаки жіночої емансипації, що дадуть в цю епоху невідомий раніше феномен жінки-політика-капіталіста, є в наявності.

Вінчання на престол Англії Марії Тюдор спровокувало бурхливий розквіт політичної публіцистики де жіноче правління оцінювалося в різних політичних барвах. Нові гендерні стереотипи, які тільки утверджувались в той час у суспільстві, ще не дозволяли позитивно сприйняти жінку на троні. У період царювання Марії Тюдор, в політичних памфлетах, написаними протестантськими діячами «на злобу дня», жінка при владі сприймалася як щось аномальне, але. документи, створені при дворі католицької королеви, не демонстрували негативне ставлення до жіночого правління. В період царювання Єлизавети Тюдор, настрої женофобії по відношенню до жінки на троні значно зменшилися. В плані порівняння констатуємо наявність такої ж тенденції у сусідній Франції, де ми бачимо таких активних жінок-політиків-вінценосців як Катерина Медичі та Маргарита Наваррська.

Що сприяло настільки радикальній зміні поглядів англо-шотландських тираноборців? Феномен цього є основним питанням для нас, яке ми спробуємо проаналізувати в рамках даної статті.

Перше, з чим зіткнулася Марія Тюдор, отримавши владу, це консервативне сприйняття жінки в середньовічному соціумі. Як зазначав Жак Ле Гофф: «Пізнє середньовіччя було часом загострення антифемінізму»¹. За звичаями і вченням церкви паства вірила, що від народження жінки, по розуму і розвитку нижче за чоловіків, і їх доля в тому, що б ними керували, а не щоб вони правили. Відповідно у сучасників Марії виникали сумніви в її вмінні керувати державою.

Джон Фортеск'ю, впливовий політичний діяч, який критично визначив рівень розвитку суспільного розуміння феномену держави в XV столітті, стверджував, що жінка не може

¹ Ле Гофф Ж. Цивілізація середньовічного заходу. Москва, 1992 . С. 269.

правити державою ні за яких умов². Імператор Карл V, в посланнях до своїх послів в Англії, писав, що управління державою це не жіноча справа³.

Марія Тюдор не замислювалася над цим занадто серйозно⁴. Королева була вихована як донька іспанської принцеси - ревнивою та обмеженою католичкою, і свято вірила в своє право на престол. Вона прийняла як належне, що в Англії повинна бути відновлена католицька віра. Найбільш ідеологічно небезпечними змінами в вірі, вона вважала ті, які сталися в правління Едуарда IV. Марія з самого початку ясно дала зрозуміти про свій намір відновити папську юрисдикцію в Англії. Вона була самозакохано впевнена, що її піддані будуть охоче слідувати тим вимогам, які вона систематично вводила в її спробах окатоличити Англію⁵.

Якщо на початку правління Марії Тюдор контрреформація сприйнялася відносно спокійно, то з плином часу почало зростати невдоволення не тільки її іспанською політикою але й так само релігійною. Марія переслідувала єретиків не за вродженою жорстокістю, а виключно з конфесійного фанатизму. Обурення англійців досягло межі, коли Марія оголосила про свій намір вийти заміж за короля Іспанії Філіпа.

Її шлюб з Філіпом Іспанським, ще глибше, відсторонив її від англійців. Союз не з істинним англійцем був сприйнятий її співвітчизниками як загроза втрати країною політичної самостійності, засилля іспанців і відсторонення від влади англійського дворянства⁶.

Не надто вдалі кроки як у зовнішній, так і у внутрішній

² Mendelson S., Crawford P. Women in Early Modern England, Oxf., N.Y., 1998. P. 350.

³ Англия в эпоху абсолютизма (статьи и источники). Москва, 1984. С. 89.

⁴ Loades D. M. Tudor Queens of England David, Loades Continuum UK, The Tower Building, 11 York Road. London SE1. P. 187-208.

⁵ Lee S.J. The mid Tudors: Edward VI and Mary, 1547-1558, NY Routledge, 2007. P. 37.

⁶ Английская реформация (документы и материалы) / под редакцией Ю. М. Сапрыкина. Москва, 1990. С. 45.

політиці привели до того, що протестантська пропаганда піддавала королеву критиці, вважаючи її жінкою без жалю. Дійсно, такі яскраві діячі та ідеологи реформації як У. Тіндаль, Г. Латімер, Т. Гардінер і інші померли мученицькою смертю, зійшовши на вогнище. Джон Фокс у своїй «Книзі мучеників» описав моторошні подробиці страт і мужності тих, хто прийняв смерть за свою віру⁷. Їх більш радикально налаштовані соратники, які не збиралися брати на себе мученицький вінець, не залишили це без уваги.

Найтипівішими і радикально налаштованими представниками англо-шотландської і ираноборчої думки вказаної доби були Джон Нокс, Крістофер Гудмен та Джон Понет, які виступали в період царювання Марії Тюдор з ідеєю законності опору королівській владі. На думку Майкла Уолцера, радикальність їх поглядів була викликана тривалим процесом відчуження, що пов'язано з їх вигнанням, і свободою від англійських законів. Вони стали більш нестриманими. Гудмен був «людиною з дратівливим характером, і занадто упертий у всьому, за що він колись брався»⁸.

У своїх працях Нокс і Гудмен доводили, що жінка не має законних підстав правити. В першу чергу в своїх доказах вони спиралися на консервативні стереотипи, що панували в європейському суспільстві XVI століття.

Нокс в своєму памфлеті «Попередження сповідуючим божу правду в Англії», написаному в 1554 році і вже різко відмінному за змістом від всіх його попередніх писань, вперше різкою критикою картав Марію Тюдор і жителів Англії, які підкорилися «ідолопоклонникам». Марію він вважав зрадницею королівства. Він вже почав стверджувати, що за законом Бога жінка не може бути королевою, ні впливати на верховну владу, ні правити чоловіками⁹.

Слід зазначити, що такі його перестороги не

⁷ Фокс Дж. Книга мучеников или история гонений на христиан с I по XX век. Из-во Христианского Библейского Братства св. апостола Павла. 2006.

⁸ Walzer M. The Revolution of the Saints. A Study in the Origins of Radical Politics. Harvard University Press, 1982. P. 95.

⁹ The works of John Knox. V.3. Edinburg, 1854. P. 233.

поширювалися на всіх жінок. У листі «До королеви-регентші Шотландії Марії де Гіз» він називав Шотландську королеву «шляхетною королевою, наділеною милосердям», він хотів щоб королева, використовуючи всю силу королівської влади, знищила тиранію богохульних осіб¹⁰. Католичка Марія де Гіз відмовила йому, що розбило останні ілюзії Нокса.

Думку, що жінка не має прав на урядування, він продовжив у своєму іншому, мабуть, найбільш відомому творі: «Перший трубний глас проти жакливого правління жінок»¹¹. Ця робота вже була спрямована не тільки проти Марії Тюдор, а й проти Марії Гіз і її дочки Марії Стюарт.

На його думку, жінка не може керувати державою, бо це «противно природі». Всіх хто не згоден з ним, тобто ті, хто схвалює рішення про управління жінки державою, він кваліфікує як безумців, сліпців, божевільних¹².

Нокс вважає, що чоловіки, які підпорядковуються владі своїх дружин і приймають їх поради, недостойні займати громадські посади. В свою підтримку, він каже, що про це писав Аристотель у своїй «Політиці». Реформатор обурюється, ставлячи питання і розмірковуючи, що б міг сказати давньогрецький філософ, про те, що країною керує жінка, яка до того ж знаходиться одна серед чоловіків. Для Нокса правління жінки губить всі чесноти, а її жадібність стане зневажати порядок і справедливість¹³.

Звертаючись в черговий раз до Старого Заповіту, Нокс згадує, як в Ізраїлі і іноді в Іудеї обирали іншого правителя, якщо не залишалось спадкоємця чоловічої статі. На підставі даної інформації, автор, вкотре робить висновок, що передавати владу жінці над чоловіком противно природі, «порядку який встановив Бог»¹⁴.

Гудмен, як і Нокс, не може змиритися з тим, що корона Англії в руках жінки. У своєму трактаті «Як вища влада повинна

¹⁰ The works of John Knox. V.4. Edinburg. 1854. P.73.

¹¹ John Knox. The First Blast of the Trumpet Against the Monstrous Regiment of Women. Echo Library, 2006.

¹² Ibidem. P.55.

¹³ Ibidem. P.51.

¹⁴ Ibidem. P.64.

контролюватися подданими і щодо чого їм можна законно і згідно божому слову не підкорятися і чинити опір»¹⁵ він люто нападає на королеву і на уряд на чолі з жінкою. Правда, тираноборець не акцентує свою увагу на конкретних недоліках королеви, щоб довести нам, що жінка не може правити. Він вирішує проблему дещо узагальнено. Питає, якщо жінці не дозволено бути пером, суддею, канцлером, то як вона може керувати країною?¹⁶ У своїх доказах, на відміну від Нокса, який вдався до різних джерел, Гудмен спирається виключно на Біблію. Наприклад, він вказує, що Господь заповідає вибирати правителів серед братів, але не серед своїх сестер.

Знову ж. щоб довести, що жінка підкоряється чоловікові, що вона залежна від нього, а тим більше їй недозволено бути головною, автор звертається до Святого Письма. Він слідом за Ноксом називає Марію Тюдор Єзавеллю. Джон Понет, у своєму «Короткому трактаті», слідом за Ноксом та Гудменом, теж називає королеву Єзавеллю¹⁷.

Тут проводиться дуже цікава паралель. За Старим заповітом Єзавель – дочка царя сидонською Еваала. дружина Ахава, сьомого царя Ізраїльського, у своєму правлінні («І сталося, коли Єзавель вигублювала Господніх пророків»¹⁸) намагалася нав'язати народу Ізраїля культ фінікійського божества Ваала.

Для реформаторів Марія бастард, незаконнонароджена, та, хто не може керувати країною, тому що це супротивно Богу¹⁹. Гудмен наводить той же аргумент, що використав Генріх VIII при розірванні шлюбу з Катериною Арагонською. Катерина Арагонська була дружиною його брата, тобто за Гудменом Марія

¹⁵ Christopher Goodman. How Superior Powers Ought To Be Obeyed By Their Subjects And Wherein They May Lawfully By God's Word Be Disobeyed And Resisted. Kessinger Publishing, 2004.

¹⁶ Ibidem. P.21.

¹⁷ Ponet J. A shorte treatise of politike power // Hudson W. John Ponet. Chicago, 1942.

¹⁸ 1 Царів 18:4.

¹⁹ Christopher Goodman How Superior Powers Ought to Be Obeyed by Their Subjects and Wherein They May Lawfully by God's Word Be Disobeyed and Resisted. Kessinger Publishing, 2004. P.25.

народилася в інцесті, що суперечить усім заповідям Господа²⁰.

Для Гудмена католики, яких він, як і всі протестанти, називає папістами, – «ідолопоклонники», ті хто бореться проти Христа²¹. Королева-католичка є уособленням всього цього. Це зла мерзота, її не терпить природа, вона є поза законом. Король, за Гудменом, повинен підкорятися законам Господа, свято виконувати заповіді, але не схилитися в «ідолопоклонство», тобто не бути католиком²². Але він не говорить ні слова проти іншої сестри, майбутньої королеви Єлизавети I, яку він називає «лагідним ягням», і яка на відміну від Марії є протестанткою²³. Такі нападки на королеву з боку опонентів католицької монархії викликали відповідну негативну реакцію Марії Тюдор.

Так, в липні 1558 р. Марія видала прокламацію, за якою Ноксу був заборонений в'їзд до Англії за його єретичний памфлет «Перший трубний глас проти жажливого правління жінки»²⁴. Нокс твердо стояв на своєму. У листі У. Сесілю він написав, що «Він так само твердо вірить в істинність цього судження, як не сумнівається в голосі Бога, який перший вимовив це покарання щодо жінок: «В прикрощі та муках ви будете народжувати дітей»»²⁵.

Так і не залишивши бажаного й очікуваного нащадка, Марія померла. Корона перейшла до її молодшої сестри Єлизавети I.

Френсіс Бекон так описав правління Єлизавети: «Правління жінок у всі часи було рідкістю; ще рідше таке правління бувало благополучним; поєднання ж благополуччя і тривалості є річ найрідкісніша»²⁶. Іспанський посол Феріа доповідав: «Вона дуже прив'язана до народу і цілком впевнена,

²⁰ Ibidem. P.33.

²¹ Ibidem. P.12.

²² Ibidem. P.22.

²³ Ibidem. P.25.

²⁴ Foxe J. Acts and Monuments, v. VI. L, 1841. p.738.

²⁵ Strype J. Annals of the Reformation and establishment of religion, and other various occurrences in the church of England, during queen Elizabeth's happy reign v. I, part I. Oxford. P. 178.

²⁶ Френсис Бэкон. История правления короля Генриха VIII. Москва: Наука, 1990. С.126.

що він повністю на її боці...»²⁷. Її коронація відбулася 15 січня 1559.

Якщо Марія не змогла примирити в собі дві ролі правительки і жінки, то Єлизаветі це вдалося. Зійшовши на престол, вона сказала: «я доведу світу, що в Англії є жінка, яка вміє діяти мужньо»²⁸.

Громадськість була в деякій мірі схильна до антифемінізму і вважала, що Єлизавета вийде заміж. У Єлизавети не було ніякого бажання потрапляти в ту пастку, від якої страждала її сестра: бути хорошою дружиною чи бути хорошим правителем. Як і Марія, Єлизавета свято вірила в своє право на престол, а в тому що Бог створив її як жінку, вона побачила захоплюючу задачу. Бог також дав їй розум і жіночість, щоб можна було маніпулювати чоловіками, з якими їй довелося мати справу.

Знаючи про її протестантське виховання, майже всі були впевнені, що вона в душі залишається щирою протестанткою. І дійсно, Єлизавета повернула країну до порядків встановлених її батьком Генріхом VIII. Зійшовши на престол, Єлизавета відновила англіканську церкву, ставши її головою згідно з «Актом про супрематію» (1559)²⁹. При ній був розроблений новий символ віри - «39 статей»³⁰. Всі священнослужителі, а також світські особи, які вступали на посаду, зобов'язані були приносити присягу вірності королю як главі церкви. Англіканське сповідання стало обов'язком всіх підданих королівства. Була встановлена єдина форма богослужіння англійською мовою.

²⁷ Цит. за: Спиц Л В. История Реформации. Возрождение и движение Реформации. Т.2. М., 2003. Глава 20.

²⁸ Цит. за: Соколов В. А. Елизавета Тюдор королева английская [актовая речь по кафедре новой гражданской истории] // Богословский вестник, 1892. т.1. № 2. С. 314.

²⁹ Elizabeth's Supremacy Act, Restoring Ancient Jurisdiction (1559) // Documents Illustrative of English Church History. New York, 1896. P. 442-58.

³⁰ Articles of Religion – <https://www.churchofengland.org/prayer-and-worship/worship-texts-and-resources/book-common-prayer/articles-religion>.

На початку свого правління Єлизавета прагнула зберегти мир між католиками і протестантами, але папська курія ігнорувала її намагання не розпалити ворожнечу. Папа Пій V видав 25 лютого 1570 р. буллу про відлучення Єлизавети від церкви. Булла стверджувала, що на підставі влади римського понтифіка над усіма народами і царствами, і внаслідок того, що Єлизавета, «будучи служителькою нечестя. узурпувала церковну владу, накликала загибель на своє королівство і здійснювала нечестиві таїнства Кальвіна, вона відлучається від Тіла Христового і позбавляється свого престолу, а всім її підданам відпускається принесена ними клятва вірності»³¹.

Папське відлучення дуже негативно сприйняли її підданці. Єпископ Джуел у відповідь на папську буллу писав: «Бог дав нам королеву Єлизавету, і з нею дав нам мир, і такий тривалий мир, який рідко бачили в Англії колись»³².

На відміну від папського Риму уряд Єлизавети і в подальшому намагався уникати гострих ексцесів у своїй релігійній політиці. Емігранти, які в Цюріху, Женеві. Франфрукті рятувалися від переслідувань Марії з радістю почали повертатися до Англії. Але, багато з тих, хто повернувся, і тих, хто уникнув багать лише завдяки смерті Марії, були повні кальвіністського фанатизму. Вони розуміли, що між католицькою реставрацією і ними в Англії стоїть тільки Єлизавета, тому вони схвалювали її церковну політику, маючи намір з часом внести їм потрібні зміни³³.

Вся група Нокса зуміла повернутися додому, крім нього самого. Єлизавета його не пробачила, і йому в'їзд був, як і раніше, заборонений. Нокс не міг зрозуміти, за що так на нього ображена королева³⁴. Він зазначав, що Єлизавета не була «ані хорошою протестанткою, ані переконаною папісткою»³⁵. У листі

³¹ Булла Regnans in Excelsis. – <http://www.papalencyclicals.net/Pius05/p5regnans.htm>

³² Jenkins E. Elizabeth the Great, L., 2000, P 158.

³³ Сапрыкин Ю. М. От Чосера до Шекспира. Этические и политические идеи в Англии. Москва: из-во МГУ, 1985. С. 190.

³⁴ Arber E. The First Blast of the Trumpet Against the Monstrous Regiment of Women. London, Southgate. 1878. P.57.

³⁵ Ibidem. P.59.

до лорда Сесіля Нокс писав «...Бог свідок, що письменник шукав скоріше не милості світу, а слави Бога...»³⁶. А Єлизавету він запевняв, що всіляко вірить в її правління. Щодо критики на адресу жінок, він клявся королеві, що «...це стосувалося не персони Вашої Величності...», і що він «...буде зміцнювати і благословляти Вашу владу мовою і пером...»³⁷. Лорд Сесіль писав з цього приводу, що «королева налаштована різко вороже проти Нокса, і не хоче чути про жодні контакти з ним»³⁸.

Намагався пом'якшити настрої королеви Ейлмер, у своєму памфлеті «Притулок для вірних і відданих і підданих» радикалізм і різкість Нокса він пояснював вчинками Марії Тюдор³⁹.

Від своїх ідей так само відмовлявся і Гудмен. Він підписав зречення від тих ідей, які могли б найбільш образливо бути прийняті королевою⁴⁰. Причин написання своєї праці. Гудмен пояснював тим, що це був «небезпечний час, протизаконна зміна релігії, ідолопоклонство, вигнання праведних людей та вбивство святих». І тепер він заявляє, що «...добропорядні і благочестиві жінки можуть правити цілими королівствами»⁴¹.

Популярність риторики Нокса і Гудмена сходила нанівець. Їх соратники сподівалися, що королева сама проведе реформацію. Враховуючи непопулярність Нокса і Гудмена, колишні одностудці відмежовувалися від них. Кальвін теж поспішив відректися від своїх учнів, заявляючи в листі лорду Сесілю, що трактат Джона Нокса «вийшов без його відома...»⁴².

Таким чином, намітивши найзагальніші моменти ставлення до жінки на троні в трактатах англійських радикальних протестантських діячів, написаних в часи правління Марії та

³⁶ Ibidem. P. 58-59.

³⁷ Ibidem. P.59.

³⁸ Cecil papers, vol. 1. P. 145

³⁹ Strype J. Annals of the Reformation and establishment of religion, and other various occurrences in the church of England, during queen Elizabeth's happy reign. V ol 1, part 1. Oxford. P. 552.

⁴⁰ Ibidem. P. 553.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Zurich letters. Vol. I. P. 77.

Єлизавети Тюдор, ми бачимо, як суттєво відрізняються думки про царювання двох королів.

Гостра негативна реакція англійських протестантських тираноборців на правління Марії Тюдор була породжена складним комплексом причин. По-перше, це було пов'язано із традиційним сприйняттям жінки в середньовічному соціумі. Коли Марія була коронована – жінка на троні сприймалася як феномен швидше винятковий. Королева, слідуючи традиції, схильна була слідувати в політиці і в приватному житті традиційним для середньовічної жінки стереотипам. Її жорстка самореалізація погано дозволяла їй одночасно уособлювати для її підданих імідж правлячого монарха та жінки. По-друге, і це головне, правління Марії в очах протестантів, на той час більшості населення країни, несло їм небезпеку, як спільноті соціальної та релігійної. Королева спиралася у своїй політиці на сили минулого, які не мали історичної перспективи.

На відміну від позиції Марії як королеви, яка в очах суспільства була позбавлена дипломатії, позиція її сестри Єлизавети була іншого характеру. По-перше Єлизавета вже не була першою королевою на троні Англії, середньовічні антифеміністичні стереотипи тяжіли над нею не так, як над Марією. Вона поставила себе зовсім в іншій іпостасі – протестантка, яка не бажала грати роль, призначену жінці традиційного суспільства в дусі старих католицьких традицій. Головним в її поведінці як політика стало те, що імпульсивно відчуваючи потяг часу, вона зуміла стати в умовах англійської Реформації королевою не тільки Англії (в традиційному тлумаченні Божою волею), але й англійців від пірата Дрейка і до поета Шекспіра, виразника духу реформованої англійської національної державності.

Це надало підстави протестантським діячам створити своєрідну образну антитезу двох королів, Марії Тюдор, як антинаціонального символу пап'євського католицизму, та Єлизавети Тюдор, войовничої протестантки, носія духу єдності та суверенності Англії. Тираноборча думка Англії мимоволі змушена була поступитися своєю позицією стосовно ролі жінки на троні, яка, виявляється, може бути не тільки тираном, але й благодійником нації.

Саме тому, не підозрюючи, англійські тираноборці своєю антифеміністичною полемікою формували початкові елементи ідеї рівності чоловіків і жінок. Читак міг робити власні висновки з трактатів тираноборців. Дійсно, якщо жінка професіонал-політик, може керувати державою як Єлизавета, то чому вона на відміну від думки Гудмена, не може бути пером, мером, міністром. Історія Англії ХХ ст. на прикладі Маргарет Тетчер блискуче продемонструвала прямо протилежне. Позитивно оцінюючи елементи критичного реалізму англійської протестантської політичної думки XVI ст. стосовно гендерної проблеми, не будемо все ж їх гіперболізувати. Як говорить в таких випадках українське народне прислів'я: не передамо куті меду.

Еволюція громадянського суспільства в Англії за часів Єлизавети, у витоків якої були і протестантські тираноборці, тільки починалася і ідея жіночої рівноправності утверджувалася в Англії протягом кількох століть, персональним уособленням чого і стала політична кар'єра Маргарет Тетчер, як стала в політиці ХХ ст. поряд з королевою Єлизаветою II.

ЗМІСТ

Від редактора	3
<i>Голубович І. В.</i> Середньовічна автобіографія: від «недоречного відступу» до «біографічного повороту» в сучасній гуманітаристиці (казус П. М. Біцилли).....	7
<i>Довгополова О. А.</i> Методологічний вибір історика та філософсько-історичні установки (теоретичні пошуки П. М. Біцилли та Л. П. Карсавіна).....	27
<i>Ярош О. А.</i> Аналіз теорій «харизми» Макса Вебера та Едварда Шилза.....	41
<i>Ізбаши-Гоцкан Т. О.</i> Політична ситуація в грецькому полісі за даними монетної типології (на прикладі Гераклеї Понтійської)	66
<i>Луговий О. М.</i> Держава та система освіти у Візантії.....	74
<i>Кузьмін Є.</i> Язичницькі боги в «Книзі ангела Разієля».....	92
<i>Налівайко А. О.</i> Взаємовідносини між церквою та королівською владою в Англії кінця XI - поч. XII ст. у висвітленні проф. Л. М. Беркута.....	100
<i>Чепіженко В. В.</i> «Політична мова» в стратегіях репрезентації влади Річарда II Плантагента	107
<i>Лобачова Т. О.</i> Населення Тоскани XV століття у висвітленні Девіда Герлігі	124
<i>Стасюк О. В.</i> Примус до шлюбу у реєстрах Апостольського Пенітенціарію (1431-1503).....	133
<i>Прохорова А. Ю., Тоцький П. М.</i> Жінка на троні: критична візія англійської протестантської політичної думки	143
<i>Івченко О. С.</i> Теорія конституційного роялізму в політичному вченні Генрі Ферна	155
Abstracts	162

Інформація про авторів

Голубович Інна Володимирівна, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії ОНУ імені І. І. Мечникова. Випусниця історичного факультету ОДУ імені І. І. Мечникова 1989 р., писала під керівництвом І. В. Немченко курсову роботу.

Довгополова Оксана Андріївна, доктор філософських наук, професор кафедри філософії ОНУ імені І. І. Мечникова, кураторка платформи культури пам'яті Минуле/Майбутнє/Мистецтво. Випусниця кафедри історії стародавнього світу та середніх віків історичного факультету ОДУ імені І. І. Мечникова 1986 р., писала під керівництвом І. В. Немченко курсові та дипломну роботу.

Ярош Олег Анатолійович, кандидат філософських наук, старший науковий співробітник, завідувач сектору історії східної філософії Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. Випусник кафедри історії стародавнього світу та середніх віків історичного факультету ОДУ імені І. І. Мечникова 1993 р., писав під керівництвом І. В. Немченко курсові та дипломну роботу.

Ізбаш-Гоцкан Тетяна Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології, етнології та всесвітньої історії ОНУ імені І. І. Мечникова, науковий співробітник Центру антикознавства та медієвістики ОНУ імені І. І. Мечникова. Випусниця кафедри історії стародавнього світу та середніх віків історичного факультету ОДУ імені І. І. Мечникова 1986 р.

Луговий Олег Михайлович, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології, етнології та всесвітньої історії ОНУ імені І. І. Мечникова, науковий співробітник Центру антикознавства та медієвістики ОНУ імені І. І. Мечникова. Випускник кафедри історії стародавнього світу та середніх віків ОНУ імені І. І. Мечникова 2004 р., в 2009 р. захистив дисертацію під керівництвом І. В. Немченко.

Кузьмін Євген, незалежний дослідник історії науки, фахівець із східноєвропейської географії Яд Вашем (Єрусалим, Ізраїль). Народився в Одесі, Україна. Випускник кафедри історії стародавнього світу та середніх віків історичного факультету ОДУ імені І. І. Мечникова 1997 р.

Налівайко Андрій Олександрович, випускник кафедри історії стародавнього світу та середніх віків ОНУ імені І. І. Мечникова 2009 р., аспірант І. В. Немченко в 2017–2021 рр.

Чепіженко Вадим Віталійович, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології, етнології та всесвітньої історії ОНУ імені І. І. Мечникова, керівник Центру антикознавства та медієвістики ОНУ імені І. І. Мечникова. Випускник кафедри історії стародавнього світу та середніх віків ОНУ імені І. І. Мечникова 2015 р., під керівництвом І. В. Немченко писав курсові та дипломні роботи та захистив дисертаційне дослідження у 2021 р.

Лобачова Тетяна Олександрівна, випускниця кафедри всесвітньої історії ОНУ імені І. І. Мечникова 2020 р., аспірантка І. В. Немченко в 2021–2022 рр.

Стасюк Ольга Володимирівна, здобувачка 2-ого року PhD програми із Пізньоантичних, середньовічних та ранньомодерних студій в Центральноєвропейському університеті: Відень (Central European University)

Прохорова Алла Юрїївна, випускниця (2005 р.), пошукачка та старша лаборантка кафедри історії стародавнього світу та середніх віків ОНУ імені І. І. Мечникова у 2011–2014 рр.

Тоцький Павло Микитович, випускник французького відділення факультету романо-германської філології та кафедри нової та новітньої історії історичного факультету ОДУ імені І. І. Мечникова 1980 р., старший викладач та доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Одеського національного університету імені І. І. Мечникова у 1995–2017 рр.

Івченко Ольга Степанівна, кандидат історичних наук, випускниця кафедри історії стародавнього світу та середніх віків історичного факультету ОНУ імені І. І. Мечникова 2011 р., аспірантка І. В. Немченко в 2011–2015 рр., захистила під її керівництвом дисертацію в 2021 р.

Наукове видання

LIBRA

**ЗБІРКА НАУКОВИХ ПРАЦЬ
ЦЕНТРУ АНТИКОЗНАВСТВА ТА
МЕДІЄВІСТИКИ**

Випуск VI

В авторській редакції

Підп. до друку 10.11.2022. Формат 60x84/16.

Ум.-друк. арк. 8,11. Тираж 20 пр.

Зам. № 2510.

Видавець і виготовлювач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво ДК № 4215 від 22.11.2011 р. Україна, 65082, м. Одеса,
вул. Єлісаветинська, 12

Тел.: (048) 723 28 39. E-mail: druk@onu.edu.ua